

Kwetsbaarheid

2 september 2018

Voorgangers: Henk Meeuws (overweging) en Ria Huisman

Inleiding op het thema:

'Wek mijn zachtheid weer' zongen we zojuist. Blijkbaar is zo'n bede om zachtheid nodig. Want wellicht moeten we er in ons gewone doen niet zoveel van hebben. En dat laatste snap ik wel. Want zachtheid houdt kwetsbaarheid in, dan kun je gekwetst, gewond, gekrenkt worden. En dat is niet zomaar prettig.

Hoe zit dat bij u? Voelt u zichzelf kwetsbaar? En hoe bevalt u dat?

Als ik voor mijzelf spreek: ik mag wel soepeltjes over kwetsbaarheid praten, maar kwetsbaar zijn gaat mij minder makkelijk af. Ik verweer mij ertegen. Ik wapen en pantser mij tegen mogelijke kwetsuren, en van opgelopen verwondingen bewaar ik hard littekenweefsel. Wat mij betreft is kwetsbaarheid best oké, maar dan zonder kwetsuur. Ik herken wel wat Elma Drayer onlangs in De Volkskrant schreef: "Dat we alle pech, pijn, spanning en tegenslag het liefst zouden uitbannen".

Terwijl ik afgelopen vrijdag doende was met de voorbereiding van deze viering, werd ik plotsklaps onderbroken. Een bevriende buurman meldde zich bij ons met een heel moeilijk bericht, uiterst pijnlijke boodschap. Bij zijn vrouw waren totaal onverwacht drie tumoren in de hersenen ontdekt. Een onvoorstelbaar zware donderslag bij volkomen heldere hemel. Volkomen overdonderd staan ze voor een donker gapende afgrond. Heel hun leven uiteengebarsten. Geschokt realiseerde ik me weer, how fragile we are... Een onkwetsbaar bestaan is een gevaarlijke illusie, want zij verhindert ons te zien wat is...

Maar als we durven zien wat is, waaraan of aan wie vertrouwen we ons dan toe? Wacht ons in de scheuren en barsten en In de duisternis van ons bestaan? Verbergt zich daar geheim licht, zoals het openingslied suggereert?

Kwetsbaarheid lijkt me niet iets om halleluja over te roepen.

Maar toch:

Vandaag *vieren* we hier kwetsbaarheid. We doen dit in liederen vol roepen en zoeken, verwachten en vermoeden, toevertrouwen, ontvangen en danken. En we delen verhalen van mensen uit het oude Israël en uit Sarajewo, verhalen over het geheim van geloven, hopen en liefhebben in het verborgene.

In **gebed** heeft Gerard Reve dit geheim in oprechte kwetsbaarheid ooit zo beleden:

Eigenlijk geloof ik niets,
en twijfel ik aan alles, zelfs aan U.
Maar soms, wanneer ik denk dat Gij waarachtig leeft,
dan denk ik, dat Gij Liefde zijt, en eenzaam,
en dat, in dezelfde wanhoop, Gij mij zoekt,
zoals ik U.

Niets te verwachten, niets te hopen
Er rest mij niets dan duisternis en Dood
Ik zie het, maar ik wankel niet:
Wie Gij ook zijt, U heb ik lief,
met heel mijn hart, met al mijn Bloed.

Lezing 1: Het verhaal van Simon Petrus. Een leven in fragmenten

Als Jezus zijn vrienden vraagt: “Wie ben ik volgens jullie?”, antwoordt Petrus ferm: “U bent de messias, de zoon van de levende God”. Daarop zegt Jezus tegen hem: “Gelukkig ben je, Simon Barjona, want dit is je niet door mensen van vlees en bloed geopenbaard, maar door mijn Vader in de hemel. En ik zeg je: jij bent Petrus, Rotsman, de rots waarop ik mijn kerk zal bouwen, en de poorten van het dodenrijk zullen haar niet overweldigen”.

Nadat Jezus met zijn leerlingen het Pesachmaal heeft gebruikt, vertrekt hij met hen naar de Olijfberg. Onderweg zegt hij tegen hen: “Jullie zullen mij deze nacht allemaal afvallen, want er staat geschreven: ‘Ik zal de herder doden, en de schapen van zijn kudde zullen uiteengedreven worden’”. Petrus zegt daarop tegen hem: “Misschien zal iedereen u afvallen, ik nooit!”. Jezus antwoordt hem: “Ik verzeker je: deze nacht zul je, nog voor de haan gekraaid heeft, mij driemaal verloochenen”. Maar Petrus repliceert: “Al zou ik met u moeten sterven, verloochenen zal ik u nooit”.

In de olijfhof die Getsemane heet, wordt Jezus gevangen genomen. Ze leiden hem voor aan Kajafas, de hogepriester bij wie de schriftgeleerden en de oudsten bijeengekomen zijn. Petrus volgt hem op een afstand tot op de binnenplaats van het paleis; daar gaat hij tussen de knechten zitten om te zien hoe het gaat aflopen. Er komt een dienstmeisje naar hem toe, dat zegt: “Jij hoorde ook bij de Jezus uit Galilea!”. Maar hij ontkent dat met klem, zodat allen het kunnen horen: “Ik weet niet waar je het over hebt”. Als hij wil weggaan naar het poortgebouw, ziet een ander meisje hem. Ze zegt tegen de omstanders: “Die man hoorde bij Jezus van Nazaret!”. En opnieuw ontkent hij en zweert: “Echt, ik ken die man niet!”. Even later komen de omstanders naar Petrus toe; ze zeggen: “Jij bent wel degelijk een van hen, trouwens, je accent verraadt je”. Daarop begint hij te vloeken en hij bezweert hun: “Ik ken die man niet!”. En meteen kraait er een haan. Dan herinnert Petrus zich wat Jezus gezegd had: “Voordat er een haan gekraaid heeft, zul je mij driemaal verloochenen”. Hij gaat naar buiten en barst in bitter huilen uit....

(Mt 16:15-18; Mt 26:31, 33-35, 57-58, 69-75).

Lezing 2: het Verhaal van Dzevad Karahasan. Berichten over leven in kwetsbaarheid

Dzevad Karahasan is schrijver, criticus en professor in de letteren. In zijn boek Sarajevo: Portret van een in zichzelf gekeerde stad vertelt hij over zijn ervaringen in Sarajevo ten tijde van de meest wrede belegering en moordpartijen begin jaren '90. De mensen die daar trachtten te overleven, probeerden zich met zeilen en grote doeken in en over de straten onzichtbaar te maken, zich te verbergen voor sluipschutters en onophoudelijke bombardementen.....

En juist in die verborgenheid scheen door onvermoede kieren en scheuren geheim licht. Voor buitenstaanders is dat moeilijk te ontwaren, je moet er ontvankelijk voor durven zijn, je moet kunnen zien wat is, je moet vertrouwd zijn – hoe pijnlijk ook – met eigen kwetsbaarheid en tekort, zo getuigt Karahasan.

Hij bericht over het bezoek van een Franse journalist die wilde weten hoe het leven in Sarajevo er onder oorlogsgeweld uitzag. Karahasan kon het hem niet vertellen, want de bezoeker had zijn beeld van de situatie al gemaakt, hij dacht al te weten wat het betekende oorlogsslachtoffer te zijn; hij had Karahasan alleen nodig om wat lege plekken op te vullen. Daardoor voelde Karahasan zich uiterst miskend en diep gefrustreerd. Hij kon niet overbrengen hoe mensen het zelfs in de meest extreme situaties, in opperste kwetsbaarheid, klaar spelen hun leven in waardigheid te leven.

Hij geeft er een schrijnend voorbeeld van. Midden in de dodelijke donkerte van die belegerde stad weigert een man kinderdeken en babykleertjes van UNICEF aan te nemen. Want, zegt hij: “Mijn kind heeft alles wat het nodig heeft, Godzijdank”. Op Karahasans vraag vol ongeloof “Wat heeft het kind dan?” antwoordt de man “Het heeft de gelegenheid in waardigheid te sterven”.

In déze helse duisternis schijnt paradoxaal genoeg een donker licht. Dit aanvaarden van radicale kwetsbaarheid gaat gepaard met een even radicale optie voor waardigheid, zo ervaart en leert Karahasan zien. En in deze optie, desnoods verborgen, in het geheim, wordt de ban van de duisternis doorbroken. Mensen kunnen niet gereduceerd worden tot wat zij hebben of niet. Zij leven hun leven met intrinsieke waardigheid, zo goed en kwaad als dat gaat, met alle kwetsbaarheid van dien, in het verborgene, als een geheim.

Karahasan vertelt ons over dat geheim, dat ook geopenbaard een geheim blijft. Zijn vrouw en hij ontvangen in hun grote nood een lange brief van een vriend. Bij daglicht kunnen ze die niet lezen, want dan gaat hun tijd op aan overleven, leefftocht zoeken, vechten voor het bestaan. 's Nachts lezen kan ook niet, want het handschrift was te petieterig om het bij het licht van een olielamp te ontcijferen. Maar ten slotte, na weer een gruwelijk bombardement zo dichtbij dat hun burens zwaar gewond raken, voelen ze zich zo verlaten en eenzaam, zo hopeloos, dat ze alle 'verstandige' overwegingen laten varen. Ze doen het enig zinvolle: ze leggen de brief op tafel, ontsteken alle drie hun olielampen en buigen zich drie nachten achtereenvolgend over de onleesbare brief die vol zorg en vriendschap en begrip voor hun problemen geschreven is, getuigend van een nederige poging tot geloof, hoop en liefde. Uiteindelijk hebben ze geen lampolie, geen licht meer. Maar de brief vernieuwde hun hoop, gaf ze de onvervreembare ervaring dat ze inderdaad in waardigheid leefden. Die drie nachten ervoeren zij als een orgie van troost.

Overweging

Kwetsbaarheid is 'in'! Als je het verhaal uit Sarajewo, als je de verhalen over zo ongelooflijk veel ellende in onze hedendaagse wereld tot je laat doordringen is het onvoorstelbaar, maar toch: 'kwetsbaarheid' googelen levert meer dan 300.000 hits op, 'vulnerability' zelfs meer dan 16 miljoen. In plaats van krachtpatserij schijnt kwetsbaarheid steeds meer populair te worden.

Er wordt heden ten dage een boodschap die over nut en noodzaak van kwetsbaarheid verkondigt die zegt: kwetsbaarheid is het nieuwe krachtig! Probleemwijken met een sociaal kwetsbare bevolking gaan 'krachtwijken' heten. Kwetsbare ouderen en behoeftigen worden gestimuleerd 'in hun kracht te gaan staan'. Op talloze websites wordt ons met tips en cursussen bezworen: durf en leer in werk en privé kwetsbaar te zijn, dan leef je lang en gelukkig, zonder moeizaam gedoe! Alsof kwetsbaarheid iets is waarvan je de sores al naar gelang je behoefte met wat zelfbewuste inzet achter je zou kunnen laten. "Ik wil / kan me best kwetsbaar opstellen, hoor..." – en terwijl ik dit zeg toon ik mijn zelfredzaamheid, benadruk ik mijn autonomie, poneer ik mijn krachtige ik. In deze kwetsbaarheidscultus verbergt zich, zo noteerde Elma Drayer: "Dat wij diep in ons hart vinden recht te hebben op een rimpelloos bestaan". Alsof ik de zelfbewuste regisseur van mijn eigen kwetsbaarheid zou zijn!

Het zelfgenoegzame verlangen om, uit angst voor afhankelijkheid en 't-niet-meer-weten of zo, onze kwetsbaarheid in eigen regie te houden is misleidend. Wij mensen zijn en blijven nu eenmaal fundamenteel kwetsbaar, of we dat nu willen of niet. Ons leven is broos, gezondheid is niet gegarandeerd, en ondanks alle botox, antirimpelcrème, liposuctie en sixpack workouts vervallen we en sterven. We zijn allemaal breekbaar, ons leven is delicaat en hachelijk: hoe meer ik me hecht aan anderen, aan goederen of aan idealen des te kwetsbaarder ik ben, vatbaar voor verlies, verdriet, verlatenheid. Kwetsbaar zijn we in onze angst voor het / de bedreigende vreemde, in onze angst te kort gedaan te worden, in onze schuld en schaamte. En als een ander mij iets doet, als ik gevoelig ben voor diens lijden (en welslagen), als ik ontvankelijk ben voor het appel dat van de ander uitgaat, dan brengt dat raakbaarheid en verwondbaarheid met zich mee, dan ben ik kwetsbaar.

Als er iets in onze fundamentele kwetsbaarheid verborgen zit, dan is het niet het geheim van onze zelfgenoegzaamheid en autonome zelfredzaamheid. Het is daarentegen het geheim van een geschenk dat ontvangen en doorgegeven kan worden: betrouwbare verbondenheid. Voor wie zich in die geheime

verborgenheid waagt, daagt licht door de barsten van het bestaan. Voor wie zich aan dat in duisternis verborgen geheim toevertrouwt, is daar een plaats van zien, een tijd van zijn, een bron van leven.....

Dat leren mij de verhalen van Dzevad Karahasan en van Simon Petrus. Karahasan ervaart onnoemelijk lijden om zich heen. In een situatie van uiterste kwetsbaarheid hoort hij tot zijn verbijstering een vader zeggen: "Mijn kind heeft alles wat het nodig heeft – de gelegenheid in waardigheid te sterven". Karahasan ervaart deze woorden als een ware boodschap, als een lichtend geschenk, dat hij zelf ook weer verder geeft. In deze boodschap wordt geopenbaard dat er in de diepste nood oneindige kostbaarheid verborgen is. Zo wordt de ontmoeting met die vader daar een geschenk: een plaats van zien, een tijd van zijn, een bron van leven. Dat dit kan gebeuren ervoeren Karahasan en zijn vrouw vervolgens ook in eigen dodelijke kwetsbaarheid. Als een geschenk uit de hemel ontvangen zij een teken van betrouwbare verbondenheid. Ergens was er iemand die licht bracht, niet omdat hij als vriend zelf het licht pretendeerde te zijn, maar omdat hij zich afstemde op het licht, door onzelfzuchtige, open, toegewijde, oprecht belangstellende, zich inlevende aandacht te beoefenen, een elementaire oefening van geloof, hoop en liefde. Zelf open voor het licht in de barsten van zijn eigen kwetsbare bestaan, bezorgde de schrijver Karahasan en zijn vrouw in hun doodsnoed niet minder dan een godsgeschenk. Dit geschenk voedde hun vermogen te blijven geloven, hopen en liefhebben....

Iets dergelijks leert mij ook het verhaal van Simon Petrus. Op het eerste gezicht eindigt hier alles in diepste ellende. Ik zie een man die wegvlocht in duisternis, vol schaamte en schuld zijn gezicht voor zichzelf verbergend, zijn zelfbeeld, zijn gedroomde toekomst, zijn geloof, hoop en liefhebben in gruzelementen, kapot.... Het is niet verwonderlijk dat iemand in wanhopige uitzichtloze duisternis de dood kiest, zoals Judas.. Einde verhaal...

Maar het verhaal van Petrus verloopt anders, het gaat verder. Zijn gebarsten bestaan wordt heling geboden. Zoals Karahasan en zijn vrouw aan het eind van hun krachten gekomen een brief ontvangen die uit donkere afgrond licht doet schijnen, zo krijgt ook Petrus als het ware een brief aangereikt, kan hij een alles omkerende boodschap ontvangen. Terwijl zijn bestaan in gruzelementen is gevallen, klinkt driemaal een zachte uitnodiging "Simon, heb je me lief?" Zo wordt zijn zachtheid gewekt, kan er warmte komen, liefde gaan stromen: "Ja, je weet toch dat ik van je houd" Nu kan hij zich toevertrouwen en zelf betrouwbaar worden...

Zo kan het ook in ons eigen leven gaan. Stel je hebt een kind, een zoon of dochter, Dan kan het je gebeuren dat je met hart en ziel meent met jouw inzet alleen maar het goede voor de ander te beogen, maar beschaamt die ander je verwachtingen - diep gekwetst lik je je wonden... Zo leven we met barsten in het bestaan. Zolang ik meen mijn kwetsbaarheid in eigen beheer te kunnen managen, zolang ik mijn geloven, hopen en liefhebben als een soort welbewuste eigen prestatie en zelfverwerkelijking waardeer, zolang belemmert mijn zelfgenoegzaamheid mij het verborgene geheim te ontvangen dat mij geschonken wordt, en in nederige dankbaarheid de stem te horen die mij vraagt: "Hou je van me?" en me te laten voeren op een weg die mij gewezen wordt, mij toevertrouwend aan een wijsheid die niet mijn maaksel is.....

Zegenbede

Aan het eind van deze viering wil ik u een zegenbede meegeven, ons doorgegeven door André van der Braak.

[André van der Braak](#) is hoogleraar boeddhistische filosofie en zen-leraar, en combineert dat met zijn katholieke achtergrond. Na jarenlange oefening meende hij de boeddhistische kunst van het hartstochtelijk omarmen van het lot gelijkmoedigheid aardig onder regie te hebben.

Maar toen onlangs zijn grote liefde overleed, bleef van zijn gedroomde gelijkmoedigheid niets over: 'Ik kon alleen maar om hulp roepen'. Hij vond troost en licht in de zen-traditie waarin ontferming, mededogen, centraal staan. Daaruit deelt hij met ons deze 'Hymne aan de Wijsheid voorbij alle Wijsheid':

Wees gegroet. Zolang wij niet proberen Jou te vatten
raken we daardoor juist aan Jou
en wordt de diepste vrijheid bereikt.
Hoe wonderbaarlijk en hoe ontzagwekkend!

Wees gegroet. Wie Jou ziet is nog gebonden.
Maar wie Jou niet ziet is dat evenzeer.
En ook is waar dat wie Jou ziet bevrijd is,
doch wie Jou niet ziet is dat eveneens.

Wees gegroet, bodemloosheid en lichtvol mysterie.
Hoe moeilijk is het Jou waarachtig te herkennen.
Als in luchtspiegelingen word Jij waargenomen.
En toch word Jij dan niet aanschouwd

Moge het bodemloze lichtvol mysterie ons verlichten, ons de weg naar wijsheid tonen, ons bevrijden uit onze zelfgenoegzaamheid, ons deel geven aan liefde.

Amen.